

DALMATSKE STUDIJE III: S U R G A T I (S E)

»USIDRITI (SE)«

ŽARKO MULJAČIĆ

Jednog davnog zimskog dana, siječnja god. 1566, pošto je sa svojom ribarskom družinom prenoćio na brodu, smještenom na mjestu Bok od Rata na ulazu u zaliv Nečujam, hrvatski je pjesnik Petar Hektorović započeo treći i posljednji dan svoga čuvenog putovanja. Naredio je da brod uplovi u luku. Kad je brod pristao, putnici su ga osigurali sidrima te su se zatim iskrcali na kopno otoka Suleta (danas Šolta), s namjerom da razgledaju eremitažu u kojoj je dio svog života proveo Marko Marulić.

»Tad se podvigosmo / već se ne lineći
u luku idosmo / tiho se vozeći.
Zatim plav surgavši, / da se ne razbija
pojdosmo ustavši, / u carkvu najprijā«
(st. 1079—1082)¹

Iz participijalne konstrukcije *plav surgavši* opažamo da je glagol *surgati* »osigurati sidrom« prelazan jer ima uza se direktan objekt, tj. imenicu ženskog roda *plav* u akuzativu.

Zanimljivo je da sredinom 19. st. Luko Zore ne poznaje — kako se čini — suvremenih potvrda za sintagmu *surgati lađu*² i da krajem stoljeća isti pisac poznaje glagol *sùrgati* samo u značenju »baciti (sidro u more)«, pri čemu se objekt *sidro* redovno izostavlja.³

¹ P. Hektorović, *Ribanje i ribarsko prigovaranje*, Zagreb 1951, priredio Ramiro Bujas, str. 64.

² L. Zore, O ribanju po dubrovačkoj okolici sa dodatcima iz ostalog našeg primorja«, *Arhiv za povjestnicu jugoslavensku* X, Zagreb 1869, str. 325: »... Namjestit lađju u luku sidrom u moru, zovu *surgati* lađju ili *plav* (4), a samo uvalit sidro u more vele *surgati*, a zapovjed je *surgaj*. (4) sr. Hektorovića, str. 64.«

³ L. Zore, »Dubrovačke tuđinke«, *Spomenik XXVI SKA*, Beograd 1895, str. 21: »*sùrgati* je pomorska riječ i znači baciti sidro u more na zapovjed: 'surgaj'... Valja da je iz lat. *surgere* (7).

(7) Može biti da je eliptično ovo kazano: *ustanite (i bacite) sidro*, kao što se veli *prostrijeti trpezu* biva *prostrijeti postolnjak na trpezi*.

P. Skok, koji se god. 1933. pozabavio tim terminom u sklopu šireg proučavanja naše pomorske i ribarske terminologije, kaže za nj da se upotrebljava »u ovom značenju na čitavoj našoj obali Jadrana počevši od Ilovika na Lošinju pa sve do Budve. Glagol je čisto romansko-dalmatinski. Dolazi od latinskoga *surgere*. Naročito valja podvući činjenicu da italijanski književni jezik, a od njegovih dijalekata mletački, rijetko upotrebljavaju ovu lat. riječ u ovom značenju, općenito od drugih Mediteranaca samo Katalanci (*sorgir*, *surgir* 'baciti sidro, iskrcati se'). Od Katalanaca uzeše u ovom značenju glagol *surgir* Španjolci i Francuzi. U Veloj Luci na Korčuli *surgati* je preokrenuto malo na našu, pa se kaže *svrgavati* ili 'bacati sidro'. U istom mjestu vele za konop kojim se svrgava ili baca sidro, *svrgadina* što je romanska izvedenica od lat. glagola. Za *surganje* potrebno je sidro...«⁴

U dijelu XVII (sv. 71) *Rječnika JAZU* koji je izašao god. 1959, a odobrili su ga i pregledali D. Boranić i P. Skok, čitamo, na str. 44, s. v. *surgati*, -am »dići, ali običnije spustiti (sidro)«, s potvrđama iz raznih rječnika i pisaca iz kojih je vidno da je ta riječ značila i/ili znači:

a) *usidriti (lađu)*; b) s dopunom *sidro* ili bez te dopune *spustiti sidro* (s napomenom: »U nekim drugim mjestima duž obale znači *dići sidro*, *AfsPh* 30, 201«; ovdje treba reći da citirani rad M. Tentora⁵ ne donosi nikakvih preciznih podataka i očito prihvaća bez kontrole navode koje za to, manje prošireno, značenje objavljuje M. G. Bartoli⁶); c) *dići se, prodrijeti*. To je značenje zabilježio

⁴ P. Skok, *Naša pomorska i ribarska terminologija na Jadranu. Od koga naučiše jadranski Jugosloveni pomorstvo i ribarstvo?*, Split 1933, pogl. VII »Hektorovićevo Ribanje i ribarsko prigovaranje«, str. 80.

⁵ Usp. M. Tentor, »Der čakavsische Dialekt der Stadt Cres (Cherso), Ein Beitrag zur serbokroatischen Dialektologie«, *AfsPh*, XXX/1909, str. 201: »*surgāt*, vor Anker stehen bleiben, eigentlich die Anker ins Meer fallen lassen (in manchen Orten längs der Küste heisst es: die Anker heraufziehen; lat. *surgere*)«.

⁶ M. G. Bartoli, *Das Dalmatische*, I, Wien 1906, stupac 272, kaže samo: »SURG-ERE in der Bedeutung *gettar* und *levar l'ancora*: Veglia (254) bis Cattaro (275, 302)«. U mjestima na koja se poziva Bartoli poznaju samo u Vrbovniku na otoku Krku *surgati* u značenju »dići sidro«, dok ista riječ u Puntlu, Sv. Fuski (Dubašnica, tri ispitivanja) znači »baciti sidro«, II, 254. U II svesku, stupac 275, spominje oblik *surzer*, zabilježen u spisima jednog zadarskog notara iz 1520. god. (*uno fero da surzer della barca cum la corda*). Na žalost, za veljotski ne bilježi (kako se kaže »baciti sidro«. U II, stupac 302, Bartoli spominje hrvatsku riječ romanskog podrijetla *surgat(i)*, koja na Cresu i Lošinju znači (!) »levar l'ancora« dok mu u Dubrovniku (prema Zori i Stuliću), Kotoru i Rabu (prema vlastitim zabilježkama) znači »gettar l'ancora«. Konačno, u II, stupac 378, tumači velarno *g* u nekoliko hrvatskih dalmatizama, pa tako i u *surgati*. Bartoli ne kaže odakle je dobio podatke za Cres i Lošinj. Što se Cresa tiče, Tentor poznaje samo značenje »baciti sidro«, a tako i A. Colombis, »Elementi veglioti nell'isola di Cherso-Ossero«,

Bogdanović u Lici u primjeru *Oklen, ne znam, ovliki dim surga u sobu*. Rječnik donosi, na istoj strani, i imenicu muškog roda *surget* »vrst sidra na dnu ribarske mreže« kao sinonim za *sidrešće*, a prema bilješci I. Žica, *ZNŽO VII/1902*, str. 303. Začudo se termin *svrgadina* ne spominje.⁷

Iz istraživanja koja je poduzeo M. Deanović za *Lingvistički atlas Mediterana* proizlazi da svi punktovi na našoj obali — osim Rovinja, gdje je bilježio govor istriotskih govornih subjekata — sadrže reflekske od *surgere* ili iz paretimoloških razloga izmijenjene oblike na koje su djelovale neke naše riječi sličnog oblika i značenja. Međutim, nigdje se ne može reći *surgati lađu, brod* ili sl., već samo *surgati sidro, ankoru* ili sl. (moguće je i da se objekt ne spominje).⁸ U jednom mjestu romanizam, makar i kontaminiran

Archivum romanicum XXI/1937, str. 264, gdje autor, domorodac, latinskom značenju nasuprot, ističe: »sungat SURGERE (REW 8475), ma a Cherso col significato di calar l'ancora, la rete (V. Tentor 201)«.

⁷ V. Tomanović, »O značenjima reči stranog porekla u govorima Boke Kotorske«, *Godišen zbornik na Filozofski fakultet na Univerzitetot vo Skopje*, XIV/1962, str. 189, ima »*surgadina* f. (kamen upotrebljen mesto sidra)«. Njegova etimologija od *surgāt* lat. *submergo* ne može se prihvatiti. I njemu taj glagol znači »spustiti sidro« a *surgat se* »usidriti se«.

⁸ M. Deanović, »Terminologia marinara e peschereccia di Rovigno d'Istria. Risultati dell'inchiesta per l'Atlante linguistico mediterraneo«, *Atti dell'Istituto veneto di scienze, lettere ed arti*. Anno accademico 1963—64, Tomo CXXII. Classe di scienze morali e lettere, Venezia 1964, str. 391, br. 151. »i demo fōndo kya« »ci ancoriamo qui«; M. Deanović—I. Jelenović, »Pomorski i ribarski nazivi na Krku, Korčuli i Lopudu«, *Zbornik Instituta za historijske nauke u Zadru*, II/1956—1957, Zadar 1958, str. 144, br. 221. »*sürgāt* 'baciti sidro' (Klimno, Punat), *sürga(t)* Korčula, Lopud (194. affondare l'ancora)«; M. Deanović, »Terminologia marinara e peschereccia a Ragusavecchia (Cavtat)«, *SRAZ V/1958*, str. 12, br. 225. »fondo (all'ancora)! — *sürga* (ānkoru)!«; Id., »Pomorski i ribarski nazivi romanskog porijekla na Lopudu«, *Analī Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku III/1954*, str. 171: *sürga(t)*, -āva(t) 'baciti sidro'. — Lat. *sürgēre* 'dizati se', upor. sličnu promjenu značenja u katal. *sorgir*, *surgir* 'baciti sidro', odakle franc., španj., portug. *surgir* 'id.' *ZRPh* 54: 203; *REW* 8475; *Term.* 80; *DEI*. Jal daje podatke o ovom semantičkom razvoju od davnine preko značenja 'sortir de, s'élever sur la mer' za brod, koji iz pučine ulazi u luku, 'surgir vers la terre, surgir au port' 'ući u luku i usidriti se'; Id., »Lingvistički atlas Mediterana II. Anketa na Visu (Komiži)«, *Rad JAZU* 344, 1966, str. 16, br. 151: »*surgāćemo ovōde* 'ovdje ćemo se usidriti'«; Id., »Lingvistički atlas Mediterana III. Anketa u Salima na Dugom otoku«, *Rad JAZU* 348, 1967, str. 39, br. 151: »*svrgāti ćemo ovdē* 'usidriti ćemo se'; talij. *surgare* (!) + *svrgnuti*«.

Početkom lipnja god. 1970. prof. Ivanlio Cortelazzo (Padova), tajnik Odbora za ALM, ljubazno mi je dopustio da u prostorijama Zaklade G. Cini (Fondazione Giorgio Cini, Istituto per le Lettere, la Musica e il Teatro, Isola San Giorgio Maggiore) u Veneciji radim na neizdatoj građi za Lingvistički atlas Sredozemlja koja se upravo sprema za tisak. Zahvaljujem i na ovom mjestu kolegi prof. Cortelazzu i asistentu dr Gaetanu Berrutu, koji mi je tom prilikom bio prl ruci.

(*svrgat se, presvrgat se*), rjeđe se upotrebljava nego domaća tvorba s grčkom posuđenicom *usidriti se* (Muo).⁹

Od danas vladajućeg značenja »usidriti se«¹⁰ potječu i suvremena figurativna značenja »pustiti korijenje«, »uvući se u tuđu kuću kao neželjeni gost«, »zavući se u krevet« (doduše bez nijanse

Broj punktova za ALM u međuvremenu je prilično porastao (od 125 na 165; u nekim su dvojezičnim mjestima dobivena dva niza odgovora). Našu temu zanimaju ova pitanja: 151. *ci ancoriamo qui; nous mouillons ici*; i 280. *fondo (all'ancora!); mouillez!* Osim već poznatih punktova koji su dobili ove definitivne redne brojeve: 82. Rovinj, 83. Punat, 84. Sali, 85. Komiza, 86. Korčula, 87. Cavtat i 88. Muo, za nas je zanimljiv i još neobrađen broj 81 (rezerviran, kako čujem, za Piran); tu su također i punktovi izvan naših granica koji su za nas jezično zanimljivi, i to punkt 79. Sveti Križ (tal. Santa Croce, tj. malo ribarsko selo sjeverno od Trsta, u kojem su terminologiju slovenskih stanovnika ispitali naši lingvisti T. Logar i S. Škerlj) i punkt 80. Milja (tal. Muggia), u kojem je obrađen mjesni mletački govor.

Na upit br. 151 odgovara slovenski punkt s *tlie se bomo useryali*. Za ostala mjesta u SFRJ odgovori su ponekad neznatno drugačiji nego što čitamo u tiskanim citiranim radovima. Tako br. 83 ima: *čemo surgāt ovdī*, br. 84: *ōvde surgājmo*, br. 85: *surgāčemo ovōde*, br. 86: *ode čemo surgā*, br. 87: *ōvdi čemo ankōra (sūrگا)*. Kako se vidi, pri usklađivanju materijala usaglašeni su svi podaci sa zadnjim kvestionarom po kojem se nisu obavila najranija ispitivanja.

Na upit br. 280 odgovara punkt br. 79: *vērži želiezo!*, Rovinj: *fōndo!*, *dā a fōndo l'ānkura!* (kako je, uostalom, i tiskano u nav. dj., str. 393), Punat: *surgā!*, Sali: *surgāj sidro* (dok je u nav. dj., str. 42, tiskano: *surgāj (sidro)*), Komiza: *sūrگا (sidro)* (dok je u nav. dj., str. 18, tiskano: *sūrگا (sidro)*), Korčula: *sūrگا (ānkuru)*; podaci za Cavtat pokazuju slična pojednostavljenja kao citirani podatci za Korčulu, tj. »neutralni« znak za primarni akcent, dok je grafija podatka za Muo ostala vjerna (tj. sačuvala je znak »^«).

Dodajmo usputno da jedan od dva ispitnika u mjestu Marsalforno na Malti odgovara na taj upit sa *sōrği* a drugi s *ērhi lānkra*. Prof. Aquilina, koji na Svučilištu u La Valletti predaje semitistiku, zabilježio je da se prvi izraz upotrebljava kod ribarskih luda, dok drugi znači doslovno »lascia andare l'ancora«. To bi, u građi za ALM, bio jedini slučaj da se lat. glagol sačuva, osim primjera iz naše zemlje.

⁹ M. Deanović, »Lingvistički atlas Mediterana. Anketa u Boki Kotorskoj«, *Rad JAZU* 327, 1962, str. 21, br. 151: »*usidrit se, svrgāt se, presvrgāt se*«.

¹⁰ U *Pometu* br. 949, od 31. 5. 1969. (*Slobodna Dalmacija*), u članku napisanom u čakavštini koja bi po svemu sudeći mogla biti splitska, čitamo: »Mladić o' kuverte Šime javlja se familiji iz svakoga porta. Ni vidija ure da brod prističe ti Atlantik i svurga pri London«. Ovdje *svurgati* znači »baciti sidro« (s akuzativom umjesto instrumentala), a od te konstrukcije nije daleko značenje »izbiti pred«, slično francuskom *surgir*. Kako mi javljaju R. Vidović i P. Šimunović, na Braču je u raširenoj upotrebi, osobito u primorskim mjestima: *surgā(t) sidro (ānkuru)* »usidriti se«. To značenje ima *sūrگا(t)* u današnjem dubrovačkom govoru. Na o. Vru kod Zadra *brod je svrgao* znači »brod je udario u kraj, tj. izletio na plitku obalu«, na o. Pašmanu *svrgati* se znači »usidriti se«.

»za dugo vrijeme«),¹¹ a s njim se mogu, apstrahirajući od starijeg značenja u latinskom »podići (se)«, povezati i značenja koja glagol ima sa zamišljenim objektom *vino, piće* i dr.¹²

Osnovni problem koji ta posuđenica predstavlja, semantičke je naravi. Kao što je već 1933. primijetio M. Rešetar u recenziji Skokove knjige, teško je shvatiti kako je nepoznati dalmatski refleks latinskog SURGERE dobio značenje »spustiti sidro u more« kad se očekivalo obratno značenje »podići sidro iz mora«,¹³ za koju radnju sva mjesta u kojima se sačuvao refleks latinskog glagola imaju neki drugi termin romanskog ili našeg podrijetla (ili kontaminiran), a taj se od prvoga jasno razlikuje.¹⁴

Drugi problem (zašto u mletačkome danas nema refleksa od SURGERE u pomorskom smislu i zašto je *sorgere* kao pomorski termin u talijanskom književnom jeziku arhaizam?) za nas je samo indirektno važan. U mletačkome su prije nekoliko stoljeća termin *sorzere, surgere* i sl. te imenica *sorzedor* (i sl.) bili vrlo frekventni, kako nam svjedoče dosad tiskani portolani, tj upute za navigaciju iz pera brojnih mletačkih autora.¹⁵

¹¹ Brač: *surgá mi se u kileu* »uvukao se«, »bacio je sidro u kileu«; *ca si se surgá na mojē mīsto?* »što si zauzeo moje mjesto« (R. Vidović); Zadar: *što se svi surgavaju na našu katedru!* (iz vlastitog čuvenja); Dubrovnik: *surgati* »izići na kopno«, *surgati se u krevet* (ne misli se na osobito visok krevet te je asocijacija s »penjati se« samo slučajna).

¹² Dubrovnik: *surgati!* »vuci vino u grlo« (asocijacija na »podigni bocu!«); Split: *sve dok ne surgu koja veća količina dinari u žep* (Pomet, *Slobodna Dalmacija* od 12. rujna 1959), gdje je jednako ispravno pomišljati »sve dok se ne spusti« i »sve dok se ne popne«.

¹³ M. Rešetar, u rec.: »P. Skok, Naša pomorska i ribarska terminologija na Jadranu... Split 1933«, JF XII/1933, str. 297: »Još mi se neke etimologije čine vrlo nesigurne, iako ne znam bolje, ... teško je pač vjerovati da je *surgati* od lat. *surgere* (str. 80), kad ono prvo znači 'spustiti (sidro u more)' a ovo 'ustati'...«.

W. Meyer-Lübke, REW 8475, prvi je istaknuo da, usprkos lat. značenju »sich erheben«, dalm. *surgati* znači »den Anker lichten«, i — nezavisno od njega — da franc., španj., port. *surgir* znače »landen«, a izvedeni su od kat. *sorgir, surgir* »ankern«; značenje »landen« tumači: »eigentlich 'sich aus dem Meer erheben', 'Anker werfen'«, za što nalazi paralelu u bretonskome. Usp. i mišljenje M. Deanovića, bilj. 8 (u radu o Lopudu).

¹⁴ Općenito se kaže »dići, dignuti sidro«, *salpati*, (iz)virati i sl. Usp. M. Deanović, djela cit. u bilj. 8: br. 147, *sálpa!* »salpa l'ancora!« (Rovinj); br. 222: *sálpāt, dvignut sidro* (Klimno, Pumat), *sálpá(t)* Korčula, Lopud (195. »salpare l'ancora«); br. 226: *salpa l'ancora!* — *sálpa, isvira áncoru!* (Cavtat); str. 169, *sálpá(t)*, -áva(t) (Lopud); br. 147: *sálpa sidro* »diži sidro« (Komiža); br. 147: *salpáj* ili *digni sidro* (Sali). U radu, cit. u bilj. 8, ima za Muo: br. 147: *salpá(j) áncoru* ili *sidro* »diži sidro«, *sarpá(j)*.

¹⁵ Usp. Henry e Renée Kahane-Lucille Bremner, »Glossario degli antichi portolani italiani«, traduzione e note di Manlio Cortelazzo, Quaderni dell'Archivio linguistico veneto, Firenze, IV/1967, passim, a osobito str. 114—115, pod skupnim naslovima *sorgere, sorgitore, sorgitura*.

Što se tiče sintaktičkog ponašanja, pa prema tome i semantičkog razvoja u romanskim jezicima i dijalektima od Venecije do Portugala, ne postoji ništa slično primjeru kod Hektorovića. Simone Stratico,¹⁶ jedini talijanski autor koji se tom primjeru donekle približava, bio je član venecijanizirane obitelji grčkog podrijetla, koja je neko vrijeme boravila u Dalmaciji. To nas primorava da zaključimo kako je za sintaktičko ponašanje najstarijega hrvatskog primjera i kasniji semantički razvoj te naše posuđenice potrebno pretpostaviti dvoje:

1) specifični razvoj u dalmatinskom latinitetu dvaju etimološki srodnih glagola, koji su se stopili u jedan. Mislim na:

surgo 3 *sūrrexi*, *sūrrectum* intrans. »ustati (se)«, »podići se«

sūbrigo 3 *sūbrexi*, *sūbrectum* trans. »podići«, »uspraviti«, »upraviti«

2) transformaciju pasivne u aktivnu konstrukciju: biti uspravljen → poduprijeti, osigurati (sidrom ili sidrima); biti upravljen → baciti. Ta su značenja potisnula u drugi plan, ali nisu sasvim eliminirala značenje »podići« i intransitivna značenja. Prevaga novih aktivnih značenja mogla je biti ubrzana, u uvjetima hrvatsko-dalmatske simbioze, poznatom tendencijom našeg jezika da preferira aktivnu konstrukciju. Zanimljivo je da je za značenje *subrigeris* »bit ćeš bačen« najstarija potvrda nađena u Tyranniusa Rufinus de Aquileia (345—410), koji tako prevodi odgovarajući grčki oblik glagola *παρὰβάλω* »baciti« na jednom mjestu *Povijesti crkve* grčkog pisca Euzebija,¹⁷ i da je taj latinski pisac rođen u jednom mjestu blizu Akvileje, dakle na prilazima istočnojadranskom latinitetu, koji je, kao i u toliko drugih slučajeva, i u semantičkom razvoju glagola *surgere* krenuo svojim putem.

Fonetska strana fuzije dvaju glagola lako se može objasniti. Po izvršenoj asimilaciji *-br-* > *-rr-* oni su se izjednačili u perfektu i u participu, što je potaklo izjednačivanje prezenta i drugih oblika, a ta pojava nije u dalmatinskom latinitetu bila teška zbog čestih slučajeva sinkopiranja (*sūbrigo* > **sūrrigo* > **sūrgo*. Hrv. završetak *-at* upućuje na, također čestu, metaplazmu: fuzirani glagol

¹⁶ Usp. *Dizionario di marina medievale e moderno*, R. Accademia d'Italia, Roma 1937 (urednik je bio G. Bertoni, a etimologije je obradio A. Prati), str. 952, s. v. *sorgere*, str. 952—953, s. v. *sorgitore*. S. Stratico, *Vocabolario di marina in tre lingue I—III*, Milano MDCCCXIII—MDCCCXIV, sadrži *Appendice di vocaboli e frasi per la maggior parte della veneta marina* (pp. 195—215 del vol. III). Stratico ima samo pasivnu konstrukciju *nave sorta* koju prevodi na knjiž. talijanski »nave all'ancora« s napomenom: »Non più in uso«.

¹⁷ Usp. H. and R. Kahane, »The Mediterranean Term *surgere* 'to anchor'« *RPh.* IV/1950—51, Nos. 2—3, str. 196.

izmijenio je konjugaciju dobivši mjesto *-ère -ère*,¹⁸ koje je poslije normalno dalo *-ar*. Napomenimo usputno da talijanski danas razlikuje glagole *sorgere*¹⁹ i *sorreggere* (prvi je latinski glagol rano dobio particip *sortus* > *sorto*²⁰). Semantički razvoj raznih refleksa glagola SÜRGÈRE u romanskim jezicima ovisi i o iradijaciji katalonskih oblika i(li) značenja i o značenju glasovno sličnih glagola u pojedinim romanskim jezicima. Zapadne semantičke nijanse koje su zahvatile i Italiju, nisu bitno utjecale na razvoj u Dalmaciji. Radovi koje su objavili H. i R. Kahane,²¹ J. Corominas²² i B. E. Vidos²³ nisu za razvoj u Dalmaciji dovoljno iscrpni i(li) pouzdani.²⁴

¹⁸ Usp. M. G. Bartoli, *op. cit.*, II, stupci 387—388. Na oblik hrv. posuđenice mogli su djelovati i naši leksemi: *vrći* »baciti«, *svrgnuti* »(od)baciti«, *izvrći* »baciti«.

¹⁹ Za *sorgere* koji u talijanskom standardu znači: 1. »dizati se« (na pr. spomenik: *il monumento di G. Verdi sorge sulla piazza*); 2. »izbijati (izvor)«; 3. »nastati«; 4. »uzdići se«; 5. (arh.) »pristati, usidriti se« usp. *Dizionario Garzanti della lingua italiana*, Milano 1965, str. 1676. Slične podatke daje i B. Migliorini, *Vocabolario della lingua italiana*, Torino 1965, str. 1362, koji poznaje arhaični neprelazni glagol *sorgere* u značenju »prender porto«, »approdare«, dok je N. Zingarelli, *Vocabolario della lingua italiana*, Bologna 1968⁹, nešto precizniji. Na str. 1539 spominje da u pomorstvu *sorgere* znači »stare a galla sul mare, ritenuto soltanto dall'ancora«, a *sorgere sulje ancora* »essere alla fonda«. Poznaje i arhaično značenje »sollevare«. Na str. 1541 tumači pridjev *sorto* i arhaizam *surto* između ostalog i s »approdato«. C. Battisti — G. Alessio, *Dizionario etimologico italiano* V, Firenze 1957, str. 3557, s. v. *sórgere*², donose i netočan podatak da dalm. *surgati* znači »levare l'ancora«. Na str. 3560, donose da je tal. glagol *sorreggere* kasni latinizam 17. st., a na str. 3561 da je lat. *sórtius* zamijenio *surrectus*, tj. particip glagola *surrigere* (sic), s čime se ne slaže mišljenje G. Devota, v. bilj. 20.

²⁰ Cfr. G. Devoto, *Avviamento alla etimologia italiana. Dizionario etimologico*, Firenze 1967, str. 402, s. v. *sorgere, sorreggere, sorretto, sorto*. Nisam mogao doći do novog izdanja DEI, koje se upravo tiska u Firenzi.

²¹ H. and R. Kahane, »The Mediterranean Term *surgere* 'to anchor'«, *RPh.* IV/1950—51, Nos. 2—3, str. 195—215; H. and R. Kahane and O. Koshansky, »Venetian Nautical Terms in Dalmatia«, *RPh.* VII/1953—1954, Nos. 2—3 and 4, str. 340, br. 348. *sürgere*. Ne slažemo se s njihovom tvrdnjom da se autohtoni *surgere* »levare l'ancora« maknadno pomiješao s posuđenim *surgere* »gettar l'ancora«, jer se oba značenja mogu izvesti iz domaćeg leksema koji je nastao stapanjem dvaju glagola.

²² J. Corominas, *Diccionario crítico etimológico de la lengua castellana I*, Berna 1954, str. 308—309. O tal. hispanizmima *surgidero* i *surgere* v. sad i G. L. Beccaria, *Spagnolo e spagnolo in Italia. Riflessi iberici sulla lingua italiana del Cinque e del Seicento*, Torino 1968, str. 129.

²³ B. E. Vidos, rec. B. H. Wind, *Les mots italiens introduits en français au XVI siècle*, Deventer 1928, *Archivum romanicum*, XIV/1929, str. 132—152; B. E. Vidos, »Beiträge zur französischen Wortgeschichte I«, *ZfSL* LVII/1933, str. 10—12 (prelistkano u B. E. Vidos, *Prestito, espansione e migrazione dei termini tecnici nelle lingue romanze e non romanze. Problemi, metodo e risultati*, Firenze 1965, str. 78—80.

²⁴ J. Corominas poriče svaku vezu između SÜRGÈRE i SÜBRIGÈRE; usp. J. Corominas, *op. cit.* I, str. 309: »... de que SURGERE significara

Po našem mišljenju, semantički razvoj hrv. posuđenice *surgati* samostalno je nastao na našem tlu i može se objasniti specifičnostima hrvatsko-dalmatske simbioze. Prema tome, djelomično podudaranje s razvojem u katalonskome i u drugim zapadnoromanskim jezicima uglavnom je poligenetičke prirode; razvoj u talijanskome mogao se, posredstvom mletačkog narječja, samo neznatno reflektirati na istočnoj obali Jadrana, i to prije u dokumentima koje su tu pisali dvojezični stranci nego u govoru Hrvatâ.

U obrađenom problemu imamo lijep primjer da je između Iberoromanije i Dalmacije moglo da bude ekskluzivnih slaganja, paralelnih s onima koji su već otkriveni između Galoromanije i Dalmacije (usp. *REW* 6705 **pōttus* »Topf«; usp. franc. *pot* »lonac«, hrv. *pot* »lonac«, dok Italija nema refleksa tog leksema) i koje je P. Skok tumačio na način koji nije našao odjeka u *REW*-u.²⁵

'arrojar' no hay pruebas, pues sólo existe un texto aislado de princ. S. V, donde el verbo que tiene este valor es SUBRIGERE, que sin duda es otra palabra«.

²⁵ Npr. *pot* »lonac«, usp. franc. *pot* (dok u mletačkome nema refleksa tog leksema). Usp. P. Skok, »Du rôle de l'homonymie dans les changements phonétiques et morphologiques«, *ČMF*, XV/1928, str. 39—50.

Ž. Muljačić: DALMATIAN STUDIES III: SURGATI (SE)
»TO CAST ANCHOR«

Summary

The author follows the semantic development of the Serbo-Croatian loan-word *surgati* (se) and its syntactic behaviour through centuries.

While in the epic »Ribanje i ribarsko prigovaranje« by the Croatian Renaissance poet Petar Hektorović the word *surgati*, together with the direct object *plav*, meant »to secure a ship by anchor«, in the examples from the 19th and 20th century, gathered at numerous places on the Eastern coast and islands of the Adriatic, the word can mainly be found without an object and most frequently means »to cast anchor«. From this basic meaning numerous figurative ones have emerged (such as »to take root in somebody else's house as an unwanted guest«, »to creep into bed«, etc.). Much rarer are the meanings like »to take draught«, »to land«, »to turn up (in front of a port)«, etc.

Surgati doubtless originates from the unknown Dalmatian reflex of the verb SURGERE. In Dalmatian Latin this verb widened its meaning, as two etymologically cognate Latin verbs merged, viz. SŪRGĒRE (intransitive), meaning »to get up«, »to stand up«, and SŪBRĪGĒRE (transitive), meaning »to lift«, »to set upright«, »to direct«. In course of time the meanings of the transitive verb prevailed, especially those derived from the passive → active transformation (e. g. to be upright → to support, to ensure by anchor or anchors; to be directed → to throw). These meanings pushed aside the meaning »to lift« and the intransitive ones. The predominance of the new active meanings was quickened in the conditions of the Croatian-Dalmatian symbiosis, owing to the well-known tendency of our language to prefer the active voice. Thus it could happen that in 99⁰/₀ cases *surgati* means in Croatia »to cast anchor« and not »to weigh anchor« as could be expected from the primary Latin meaning of the verb SŪBRĪGĒRE.

For the meaning »to throw« instructive is the example preserved in a text from the 4th century, written by Tyrannius Rufinus de Aquileia (345—410), who was born on the border-line of the East Adriatic coast. In the sense »you will be thrown« he uses the Latin future passive *subriggeris*.

In the West, the basic impulse for the meaning »to cast anchor« came from Catalan and soon spread over the whole Gallo-Romania and Ibero-Romania, as well as over a major part of Italy (where it disappeared long time ago or is kept today only as archaism). The Venetian pattern did not basically affect the development in Serbo-Croatian, but it could affect the examples in the Latin, Italian and Venetian texts, written in Croatian towns of the Adriatic. When such texts were written by the bilingual strangers who knew our language, some semantic nuances could pass from Serbo-Croatian into Italian.